

Merkovity Norbert

Pártok és pártrendszer

Az Egyesült Államokban két releváns párt létezik, emiatt kétpártrendszerként hivatkozunk rá. Ámde a helyzet ennél valamivel bonyolultabb. Valóban két párt, a Demokrata és a Republikánus Párt jelöltjei tudják eséllyel megszerezni választásokon a hatalmi ágak valamelyik posztját, de sok kis párt, amelyekre összefoglalóan harmadik pártként hivatkozunk, és akár független jelöltek is képesek befolyásolni a két nagy versenyt. Mindezt tovább bonyolítja, hogy a két párt sem úgy működik, ahogyan azt Európában megszokhattuk. Ennek két fő oka van. Az egyik ok, hogy 50 tagállam önállóan működő demokratáinak és republikánusainak szervezeteit fogja össze a Demokrata Nemzeti Bizottság és a Republikánus Nemzeti Bizottság, a DNC és az RNC. A másik ok pedig az, hogy az egyes pártok ideológiai-politikai spektruma a progresszívtól (a 21. századra jellemző észak-európai szociáldemokratától) a liberálison és a mérsékeltén át a konzervatívig, manapság pedig már az ultrakonzervatívig (európai terminus szerint szélsőjobbaldalig) terjed. Attól függően, hogy melyik államból, milyen háttérrel érkeznek a politikusok, úgy fog változni az ideológiai beállítottságuk akár egy párton belül is. Mindezek miatt célszerűbb széles körű választási koalícióként tekinteni a két pártra, amely a történelem során rutinszerűen szövetkezett különféle politikai mozgalmakkal és irányzatokkal, ezért már csak tagállami szinten is magas a bejutási küszöb egy új pártkezdemény számára.

A kétpártrendszer kialakulásának okai és korszakai

A kétpártrendszer kialakulását három körülmény befolyásolta. Ezek közül az első a választási rendszer, amely az egyszerű többségi rendszer (*first-past-the-post*) elvén működik az első választások óta. Léteznek ugyan más megoldások is egyes tagállamokban, de ezek érdemben nem befolyásolják azt, hogy a leadott szavazatok többségét megszerző jelölt nyeri a választást a legtöbb államban. A Duverger-törvény szerint a relatív többségi választási rendszer hosszú távon kétpártrendszerhez vezet. Az időtáv ugyan nem definiált a törvényben, de az USA-ban nem volt szükség hosszú időre, hogy kialakuljon ez a szisztéma.

Ez a második és a harmadik körülménnyel magyarázható, amely a szavazás módját jelenti.

Az 1880-es évekig az amerikaiak szóban, hangosan szavaztak. Az ilyen szavazás segíti az ismert és nagy pártokat, de nem kedvez a kevésbé ismert kis pártoknak. A harmadik körülmény is a szavazáshoz kötődik. A szavazatok titkosságának kimondása után az államok különféle módokon vezették be az intézményt, egyes államokban lehetővé téve például azt, hogy a pártújságok előre kitöltött szavazólapokat nyomtassanak, amelyeket aztán csak be kellett dobni a szavazóurnába. Nem ez volt az egyetlen megoldása a pártoknak, hiszen a századfordulóra már megerősödtek és sok államban a választott tisztségviselők szervezték a választásokat, amivel további adminisztratív akadályokat gördíthettek a harmadik pártok indulása elé. Látható tehát, hogy a választási szisztéma és a nagy pártok érdeke vezetett ahhoz, hogy az USA politikai rendszerére kétpártrendszerként hivatkozzunk.

A pártrendszer, ahogy általában más országokban is, nem statikus, hanem az évek során folyamatosan alakul és átalakul. A szakirodalomban általában a pártrendszer öt–hét korszaka jelenik meg, a köztársaság első évtizedétől egészen napjainkig számítva. A továbbiakban az amerikai pártrendszer hét korszaka mellett érvelünk.

Az első pártrendszer a Föderalista Párt dominálta időszakot öleli fel 1792 és 1824–1828 között. A második pártrendszer 1824–1828-tól kezdődött és 1854–1860 körül ért véget, s a Demokrata Párt létrejöttéhez és megerősödéséhez kötődik. A harmadik pártrendszer 1854–1860 és 1896 között működött, és a Republikánus Párt létrejöttét és megerősödését fémjelzi. A negyedik pártrendszer a progresszív és részben a nagy gazdasági világválság korszaka, amely 1896-ban kezdődött, és 1932-ben ért véget. Az ötödik 1932-től 1976–1980-ig tartott, és a gazdasági válság, illetve a II. világháború okozta társadalmi átalakulás hajtotta szavazói változásokra adott pártreakciókat reflektálja. A neoliberalis fordulat hozta el a hatodik pártrendszer korszakát 1980 és 2016 között.¹ Sok érv szól amellett, hogy 2016-tól kezdődően új, hetedik korszak kezdődött a Republikánus Párt ultrakonzervatív irányba való elmozdulásával.² A fejezet következő részeiben az egyes időszakokat vizsgáljuk meg közelebbről azzal, hogy az ötödik korszaktól kezdődően egyben mutatjuk be az összefüggéseket, amelyek elvezetnek napjainkig.

¹ Lásd: HERSHEY 2014; HERSHEY 2015: 131–138; SILBEY 2010.

² BREWER–MAISEL 2020: 42–47.

Az első pártrendszer

Az alapító atyák nem gondoltak a pártokra, amikor az alkotmányt szövegezték, mégis ezek a pártok azok, amelyek rendszeresen artikulálják a közvélemény felé a dokumentumban és a kiegészítéseiben foglaltakat. Az államalapítók közötti első nézetellentétek még nem vezettek a pártosodáshoz. Az antiföderalistáknak nem lett pártjuk, csak később csatlakoztak párthoz. Sőt, maga George Washington ritkán foglalt állást a két fél vitáiban, noha közelebb állt a föderalistákhoz, de később sem lépett be egyetlen alakuló pártformációba sem.

Az alkotmány ratifikációjával az antiföderalisták vesztek. A föderalisták erős emberei körül pedig frakciók kezdtek el kialakulni. Ilyen erős ember volt Alexander Hamilton és Thomas Jefferson, a Washington-adminisztráció pénzügyminisztere és külügyminisztere. Jefferson kifogásolta Hamilton rugalmas alkotmányértelmezését, amely például a nemzeti bank létrehozásához vezetett. Hamilton már 1789-től elkezdte kiépíteni a támogatóinak laza hálózatát, ami az 1790-es évek elejére a *Föderalista Párt* képében formálódott ki. Jefferson James Madisonnal szövetkezve létrehozta az informális politikai frakcióként alig három évet működő *Adminisztrációellenes Pártot*, de ugyanezen az alapon, az egykori antiföderalistákkal kiegészülve hozták létre az immár pártként értelmezhető *Demokrata-Republikánus Pártot*.³

A Föderalista Párt adta az első, Washington utáni elnököt, John Adamset, illetve vezető párt volt a Kongresszusban az 1800-as évek elejéig, majd meghatározó párttá vált további néhány választáson keresztül. A párt népszerű volt New Englandben, a városokban és a kor üzletembereinek a körében, akik támogatták a központi kormányzat bizonyos, az alkotmány adta keretek közötti növekedését. Mivel Hamiltonnak a pénzügyminiszteri pozíciójából fakadóan sok betölthető álláshelye volt, amit arra használt, hogy erősítse a pártot, a föderalistáké hamarosan országosan szervezett párt lett. A külpolitikájukat tekintve a föderalisták nem nézték jó szemmel a francia forradalmat, később ellenezték, hogy az USA támogassa a háborúzó feleket Európában, emiatt háborúellenes pártként is tekintettek rájuk. A nemzetközi rabszolga-kereskedelem ellen is küzdöttek, aminek köszönhetően New York városban eltörölték a rabszolgaságot.

A Demokrata-Republikánus Párt négy elnököt adott, Thomas Jefferson volt az első, John Quincy Adams az utolsó. Az 1800-as évektől az időszak végéig

³ Bővebben: CHAMBERS 1972.

vezető párt volt a Kongresszusban. Jeffersonék – Hamilton-ellenes – frakciójához olyanok csatlakoztak, akik mereven értelmezték az alkotmányt. A politikájuk lényege az volt, hogy a tagállamok széles körű szabadságot élvezzenek a központi hatalommal szemben. Farmerek, kereskedők, sok államban író és skót bevándorlók támogatták a pártot, főleg New Englanden kívül. Amikor délen és az akkori nyugati határokon összeomlott a Föderalista Párt, akkor a demokrata-republikánusok maradtak az egyetlen erő, igaz, a nyugati államokban ekkor még kevesebben éltek, ezért kevés szavazatot jelentett az ott begyűjtött győzelem. Jeffersonnak mindössze egy részállású betölthető álláshelye volt a külügyminisztériumban, amelyet egy újságírónak adott, akinek a feladata az volt, hogy támadja a föderalistákat.

A demokrata-republikánusok nem riadtak vissza, ha hadba kellett lépni. Mivel Jefferson frankofón volt, ezért megpróbálta elérni, hogy az USA Franciaországot támogassa a britek elleni háborúban, aminek Washington ellenállt. Néhány évtizeddel később pedig háborúban álltak Nagy-Britanniával, aminek eredményeként a brit katonák felgyújtották a Fehér Házat 1814 augusztusában.⁴ A rabszolgasághoz fűződő viszonyuk kettős volt. Délen támogatták, északon morális alapon ítélték el. Így tett maga Jefferson is a magánéletben, aki ímmel-ámmal ugyan megígérte, hogy felszabadítja a rabszolgáit, de ezt a végrendeletében sem tette meg, kivéve a rabszolga szeretőjét és a tőle született egyes gyerekeit.

A kor kampányai nem voltak mentesek a sárdobálástól, aminek a terepet a föderalista és republikánus sajtó adta. Politikai támogató- és gúnyversek, viták és más írásos anyagok jelentek meg a kis területeken terjesztett lapokban. Ezek a szövegek stimulálták a fiatal állam írásos kultúráját, és ahhoz is hozzájárultak, hogy létrejött az angol nyelv amerikai változata. A virágzó közéleti viták ellenére egyre több olyan terület csatlakozott az állam növekedésével, amely a tagállamok nagyobb szabadsága mellett foglalt állást, aminek következtében a Föderalista Párt jelentéktelenné vált az 1810-es évek közepére. 1825-ben a kongresszusi jelenléte is megszűnt, mindeközben a demokrata-republikánusok a „jó érzések korszakát” hozták el a még mindig fiatal államnak.

⁴ A brit katonák olyan gyorsan jutottak el a Fehér Házig, hogy a vacsorához készülő Madison elnök mindent hátrahagyva menekült el. A vacsorát végül a behatoló katonák fogyasztották el, majd felgyújtották az épületet.

A második pártrendszer

Az egykori Demokrata-Republikánus Pártra különféle névvel hivatkoztak. Nevezeték Demokrata Pártnak vagy az alapítóra utalva Jefferson Pártjának is. A tagok – reflektálva a tagállamok jogaiért folytatott küzdelemre – legtöbbször Republikánus Pártként hivatkoztak rá. Az elnevezések egyike sem utal a későbbi Demokrata és Republikánus Pártra, ahogyan az elnevezések mögött nem található egységes politikai platform, irányzat vagy frakció. A különféle platformok létrejöttéhez és a párt feloszlásához az 1824-es elnökválasztás vezetett el, amikor négy demokrata-republikánus indult az elnöki székért. Ez volt az első alkalom, hogy egyetlen jelölt sem érte el az elektori szavazatok több mint felét, emiatt a 12. alkotmánykiegészítés értelmében a Képviselőház szavazott arról, hogy ki legyen az elnök. A két fő jelölt John Quincy Adams (84 elektori szavazat a kiosztható 261-ből) és Andrew Jackson (99 elektori szavazat) volt. A negyedik helyen végzett Henry Clay (37 elektori szavazat), aki visszalépett Adams javára. Az elektori szavazatok többségét ugyan még így sem szerezte meg Adams, de az államonként szavazó képviselők körében már ő nyerte a legtöbb szavazatot, ezért belőle lett elnök. Jackson azonban nem adta fel. A kongresszusi képviselők körében sok támogatóra talált, akik sok esetben az új elnök politikája ellen szavaztak. Rájuk „Jackson emberei” néven hivatkoztak „Adams emberei”. A megosztott Kongresszus vetett véget a jó érzések korszakának, és vezetett el a pártszakadásig 1828-ban, aminek eredményeként létrejött a *Demokrata Párt*.

A Demokrata Párt az 1828-as választáson mérettette meg magát először, Andrew Jacksonnal az élen. A párt szervezésében Martin Van Buren állt az élre, akinek köszönhetően az 1830-as évekre már minden államban működött a szervezet. A párt a központi kormányzat fontos belpolitikai feladatai között a bankügyeket és a vámokat nevezte meg, monopóliumellenes és a szabad kereskedelem híve volt. Az erős hatáskörrel rendelkező tagállamokban hitt, de mindvégig támogatta az új földterületek megszerzését, a mezőgazdasági területek növelését, akár annak árán is, hogy az őslakos indiánokat elűzték a földjeikről. A terület-szerzési politikából fakadóan az ország háborúba szállt Mexikóval 1846-ban, aminek eredményeként először harcolt amerikai katona idegen földön. Texas és Kalifornia, valamint más délnyugati államok e háború eredményeként kerültek az Egyesült Államokhoz. Mindezek mellett a kezdeti Demokrata Párt nem támogatta a rabszolgaság eltörlését.

A megmaradt Demokrata-Republikánus romokon „Adams emberei” hozták létre a *Nemzeti Republikánus Pártot*, amelyet Anti-Jackson Pártnak is neveztek.

Az első és egyetlen elnöke John Quincy Adams volt, aki a Kongresszusban elnyert elnöki ciklus közben váltott pártot. A későbbiekben ez a párt mérsékelt sikereket ért el. Henry Clay vezetésével, aki 1832-ben elvesztette az elnökválasztást, végül a *Szabadkőműves-ellenes Párt*tal szövetkezett, és ebből az összeolvadásból jött létre a *Whig Párt*. Az 1856-ig létező párt volt az első, amely a déli és a nyugati területeken is valódi kétpárti versengést volt képes megvalósítani a Demokrata Párttal. A whigek két elnököt adtak, és a Kongresszus meghatározó pártját képezték.

Mindkét párt az egyre növekvő középosztály képviselője volt. A whigek képesek voltak megszólítani a konzervatívabb szavazókat, míg a demokraták a valamivel liberálisabb (és libertariánus) szavazókat. A szavazótáborok közötti átfedések lehetővé tették a kampánystratégiák további fejlesztését, amelynek a középpontjában továbbra is a sajtó állt. A whigek mögött több lap állt, amit a demokraták a jobb mobilizációs képességeikkel ellensúlyoztak.

A korszak végére az eredeti pártellentétek lassan feloldódtak. Szintén a szavazatszerző stratégia része volt, hogy a pártok az ellenfél több népszerű ügyét átemeltek a saját programjukba. Az ország növekedett, a gazdaság modernizálódott, de az átütő whig sikerek elmaradtak. Új ügyek kerültek előtérbe, mint a nacionalizmus, a vallás vagy a rabszolgaság, amivel kapcsolatban a Whig Párt sokáig nem foglalt állást. Az 1850-es évek végére világossá vált, hogy egyetlen lehetősége az, ha a Demokrata Párt kettészakad, ahogyan tette ezt a Demokrata-Republikánus Párt nagyjából 30 évvel korábban.

Az új témák teremtették meg a lehetőséget az egykori whig politikusnak, Abraham Lincolnnak, hogy kihívás elé állítsa a demokrata ellenfelét, Stephen Douglast. Az illinois-i szenátusi helyért rendezett választást különböző helyszíneken tartott több – az újságoknak köszönhetően a teljes ország közvéleménye előtt zajló – jelölti vita előzte meg 1858-ban. A politikai értékekről szóló vitasorozat egy-egy kiadása nagyjából háromórás volt. Hatvan percet beszélt az egyik jelölt, majd kilencven percben válaszolt a második, amire harminc percben reagált az első. Az első és a második szerep cserélődött a hét helyszínen augusztus és október között rendezett vitákon.⁵

⁵ Ez a vitasorozat a mintája a jelölti viták egyik klasszikus fajtájának, a Lincoln–Douglas-féle vitaformátumnak.

A harmadik pártrendszer

Az illinois-i vitasorozat után tartott állami szenátorválasztást ugyan Abraham Lincoln elveszítette, de cserébe országos ismertséget szerzett magának és az 1854 óta szárnyait bontogató *Republikánus Pártnak* (amelyre *Grand Old Party*ként – *GOP* – is hivatkoznak). A hitevesztett whig politikusok nagy számban léptek át az új pártba, de valójában több kisebb párt összeolvadásából jött létre. Ezek közül is kiemelendő a *Szabad Föld Párt*, amelyik a pártjukat elhagyó abolicionista⁶ whigek és demokráták *single-issue* szervezete volt. Az induló Republikánus Párt bázisa a Mason–Dixon-vonaltól északra, a rabszolgaságot nem engedélyező államokban volt.

Mindeközben a gazdaság ütemesen fejlődött. Az iparosodottabb északi államokban egyre több munkaerőre volt szükség a gyárakban, ahol fizetésért dolgozhattak a munkások. Számukra kihívást jelentettek az európai ipari termékek és az iparosodott gyártás, amely olykor olcsóbban voltak képes előállítani ugyanazokat a termékeket. Éppen ezért az északiak a vámok erősítését és az amerikai ipar védelmét tekintették egyik fő politikai céljuknak. A Mason–Dixon-vonaltól délre ültetvényes gazdálkodást folytattak, s rabszolgákat dolgoztattak, akiket rabszolga-kereskedők szállítottak a déli államokba. Az ipari fejlődés sokkal lassabb volt, és az ültetvényesek nem is voltak érdekeltek abban, hogy befektessenek új gépekbe, ha sokkal kisebb anyagi ráfordítással vásárolhattak rabszolgákat, akik ingyen dolgoztak nekik. Európa a déliek számára maga volt az üzlet, hiszen a megtermelt nyersanyag fontos piaca volt, cserébe pedig kész termékeket tudtak importálni. Emiatt a vámok alacsony szinten tartásában vagy akár eltörlésében voltak érdekeltek. Az észak és dél közötti ellentétek ebben gyökereznek: a déliek azért nem akarták az amerikai ipar védelmét erősíteni, mert az ingyen munkaerő így is biztosította számukra a profitot. E magyarázat mellett természetesen a rabszolgaság morális, emberi tényezőket figyelembe vevő szempontjai is előkerültek, amit sokszor az alkotmánnyal és a *Bill of Rights* alkotmánykiegészítésekkel támasztottak alá az északi abolicionisták.

A Demokrata Párt a pártrendszer második időszakában országos párttá nőtte ki magát sok különböző platformmal. Az időszak végére az egyik legmeghatározóbb párton belüli különbség a földrajzi alapú megosztottság volt. Az északi demokráták abban voltak érdekeltek, hogy az amerikai ipar előnyt élvezzen

⁶ Amerikában kimondottan a rabszolgatartás eltörlését célzó mozgalomra utal a kifejezés.

az európaival szemben, ezért úgy vélték, hogy a délieknek is be kell állniuk a sorba, még akkor is, ha ez a rabszolgaság megszűnésével járna. A déli demokraták viszont abban voltak érdekeltek, hogy a rabszolgarendszert az újonnan csatlakozó területekre is kiterjesszék. Tudniillik a gazdag ültetvényesek könnyedén tudtak földet vásárolni az újonnan szerzett területeken, ahol ültetvényes gazdálkodást kívántak megvalósítani. Az ellentét az 1860-as elnökválasztásra csúcsosodott ki, amikor az északi demokraták Stephen Douglast, a déli demokraták John C. Breckinridge-et jelölték elnöknek. Így adódott a lehetőség a Republikánus Párt számára, hogy jelöltje, Abraham Lincoln megnyerje a választásokat (a szavazatok kevesebb mint felével, de az elektori szavazatok 59 százalékával).⁷ Nagy vereség volt ez a déli demokratáknak, akik féltették a gazdasági érdekségeiket a „Yankee”-ktől.

Az ellentétek végül odáig fajultak, hogy tizenegy rabszolgatartó – „Dixie” – tagállam szervezetlen módon kivált az unióból. Kikiáltották az Amerikai Konföderációs Államokat, majd elutasították az unió egységének helyreállítását. Lincoln elnöknek nem maradt más választása, helyre kellett állítani az egységet, ami polgárháborúba torkollott 1861 és 1865 között. A polgárháború végeztével és az unió egységének visszaállításával a GOP megerősödött, a Demokrata Párt pedig meggyengült. Az előbbi északon vált meghatározó erővé, míg az utóbbi az egykori konföderációs államok fehér lakosai körében maradt jelentős. A rekonstrukció éve alatt a „dixie demokraták” ellenségesen viszonyultak a Republikánus Párthoz. A demokraták az 1870-es évekre rendezték a sorukat, és a déli bázisra támaszkodva tudtak építkezni, versenyképesnek maradni a republikánusokkal szemben. Kétszer tudtak elnököt adni még a 19. században, mindkét esetben Grover Cleveland nyert, de két különböző időpontban, 1884-ben és 1892-ben.

A rekonstrukció után következő aranykor vagy „aranyozott kor” (1870–1896) alatt különösen északon és nyugaton ütemesen fejlődött az ipar, nőtték a bérek, épült az országot behálózó vasút és – elsősorban európai – bevándorlók millió duzzasztották a népességszámot. Minden adott volt ahhoz, hogy rendezni lehessen a társadalmi egyenlőtlenségeket és a megnövekedett lakosság lakhatási gondjait. A szociális kérdések azonban újabb átrendeződésekkel jártak.

⁷ Az akkor 33 tagállamból álló ország 18 államában Lincoln került ki győztesen.

A negyedik pártrendszer

1896-tól egyre több politikus – mindkét párt soraiban – vélte úgy, hogy a gyors iparosodás és városiasodás okozta gondok, valamint az ezekkel együtt járó korrupció és a bevándorlás okozta társadalmi feszültségek sürgősen megoldandó, égető problémák. A progresszív éra a pártpolitikában a fentebb említett gondokra megoldást kínáló progresszív politikusok, programok és politikai célkitűzések korát jelenti.

A negyedik pártrendszer időszakában a GOP továbbra is több elnököt adott. A párt a nagytőkések pártjává vált, sikerrel kovácsolva egybe az északkeleti üzleti érdekeket a faji alapú megkülönböztetés megszüntetését célzó mozgalmakkal. Az egyik választási újítása az előválasztás volt. 1912-ben Theodore Roosevelt és William Howard Taft indult a republikánus elnökjelöltségért. Taftot még Roosevelt szemelte ki utódjának, aki a hagyományokat követve nyolc év elnökség után elköszönt a Fehér Házról. Taft elnöki ciklusát konzervatív fordulat követte, a progresszív értékek kevésbé voltak fontosak, aminek következtében megosztott lett a párt. A két elnökjelölt-aspiráns végül úgy döntött, hogy a nép szavazzon a jelöltségről, tartsanak előválasztásokat. Tizenhárom tagállamban rendezték meg a republikánus elnökjelöltségért zajló választásokat, amelyekből kilencet Roosevelt nyert. A párt elnökjelölő gyűlésére azonban Taft a saját delegáltjaival töltötte fel a termet, s végül őt választották jelöltnek. Roosevelt mérgében elhagyta a pártot, és *Progresszív Párt* néven új formációt hívott életre a vele tartó politikusokkal, amelynek az elnökjelöltje lett. A párt szociálisan érzékeny programot hirdetett, amelyben a szövetségi kormánynak is szerepet szánt. Végül Roosevelt és Taft elveszítette a választásokat, a demokrata Woodrow Wilson került két ciklus erejéig a Fehér Házba. A Progresszív Párt ezzel elvesztette jelentőségét, programját a demokraták vették át. A republikánusokhoz visszatérő egykori progresszívek azzal voltak kénytelenek szembesülni, hogy a párt konzervatív gazdasági fordulata véglegesen lezajlott. Ennek gyakorlati politikai megvalósulása látszott a korlátozott központi hatalom, a kapitalizmus és a szabadpiac melletti politikában, valamint általában a *laissez-faire* gazdaságpolitikai elvek mentén volt tetten érhető. A konzervatív fordulat egyik jellemző példája az alkoholtilalom volt, amely 1920 és 1933 között volt érvényben. A tilalom a republikánusokat is megosztotta, sokan kerülték az erről szóló direkt vitákat, ehelyett a törvény és a rend betartásának fontosságát hangsúlyozták.

A Demokrata Párt színeiben mindössze 12 évig ült elnök a Fehér Házban ebben az időszakban. A demokraták a progresszív témák többségét képviselték

ugyan, de a nagytőkések által pénzzel és sajtóval is támogatott republikánus ellenfeleik ügyesebben kommunikáltak a választók felé. A demokrata elnökök több ügyet sem voltak képesek végigvinni. Például a Szenátus nem ratifikálta az I. világháborút lezáró versailles-i békét, nem léptette be az Egyesült Államokat az ENSZ elődjeként ismert Nemzetek Szövetségébe. A párt faji kérdésekben sem tudott közös nevezőre jutni. A főleg a Dixie-államokban terjedő, fehér felsőbbrendűséget hirdető Ku-Klux-Klan tagjai között több helyi demokrata párti politikus is volt, amit lényegében megtűrt a párt. Az egyébként széles tömegek körében népszerűtlen alkoholtilalom elleni küzdelemből pedig nem tudott előnyt kovácsolni, mivel a konzervatív demokraták támogatták azt. Ugyanakkor északon már nem pusztán a fehér férfiak pártja volt a Demokrata Párt. Növekvő számban sikerült megszólítani az afroamerikaiakat és a bevándorlókat. Új választói tömbbé váltak az egyre több államban szavazati jogot kapó nők is. Mivel különösen az északi demokraták sokszor haladó szemlélettel tekintettek a női szerepekre, ezért egyre több nő választotta a pártot a hagyományosabb női felfogást képviselő republikánusokkal szemben.

Az ötödik, a hatodik és a hetedik pártrendszer

1929-ben összeomlott a Wall Street-i tőzsde, és ezzel kezdetét vette a nagy gazdasági (világ)válság, aminek következtében véget ért a progresszív korszak szárnyalása. A republikánusok továbbra is a *laissez-faire* alapelve mentén képzelték el a válság politikai kezelését, ami kilátástalan helyzetbe hozta a munka nélkül maradók millióit. Az emberek váltani akartak, 1932-ben a demokrata párti Franklin Rooseveltnyerte meg az elnökválasztásokat. A választói koalíciójában egyesíteni tudta a hagyományos fehér déli szavazókat az afroamerikai, a nagyvárosi vállalkozói réteg és a munkás szakszervezetek szavazataival. A létrejött szavazói blokkot a későbbi szakpolitikai csomagról nevezték el *New Deal* koalíciónak, amely életre keltette a modern liberalizmust az Egyesült Államokban. Erre az időszakra a napilapok mellett a rádió vált az egyik meghatározó kampányszerzővé, amit Rooseveltny is használt.

Roosevelt volt az első és utolsó elnök, akit háromszor választottak újra. A *New Deal* több törvény és szakpolitikai elképzelés által egységes rendszerbe foglalt intézkedéssorozat volt, amelynek egyik lényegi eleme, hogy állami megrendeléseket kaptak a vállalkozók, amelyek elvégzéséhez munkaerőre volt szükségük, emiatt dolgozókat vettek fel. A válság éveiben tehát a keresleti oldalról pörgette

fel az állam a gazdaságot, és így volt hatással a munkaerőpiacra. A tőkés is jól járt, mert nem kellett bezárnia a „boltot”, és a munkás is jól járt, mert ételt tudott tenni az asztalra, végső soron megteremtődött a jóléti állam amerikai modellje.⁸ Cserébe viszont a szövetségi kormányzat sok olyan hatáskört vont magához, amely korábban a tagállamokhoz tartozott. Ilyen volt az üzleti élet szabályozása, a munkanélküliek vagy a bajba került farmerek támogatása.

A GOP is igyekezett választ adni a válság okozta kihívásokra, de a meggyengült liberális szárnya nem tudott felülkerekedni a konzervatívokon. Egyik utolsó elnökük, aki a két szárny között egyensúlyozva válhatott elnökké, Dwight D. Eisenhower volt. A katonai pályafutása során nagy népszerűségre tett szert mint a II. világháború amerikai tábornoka és a NATO első főparancsnoka. A demokraták igyekeztek meggyőzni arról, hogy az ő színeikben induljon az elnökválasztáson, de végül republikánusnak deklarálta magát, és a párt elnökjelölt-aspiránsa lett. Kihívója az ohioi konzervatív Robert A. Taft szenátor volt, akivel szemben megszerezte a jelöltséget, majd földcsuszamlásszerű győzelmet aratott az elnökválasztásokon. Azért, hogy megszerezze a párt jobboldali szavazóinak a támogatását, az erősen antikommunista Richard Nixont jelölte alelnökének. Az 1952-es kampányában első ízben használta ki a stábja a televízió nyújtotta lehetőségeket arra, hogy az amúgy is szárnyaló népszerűségét tovább erősítse a különféle választói szegmensekben. Ezek a reklámfilmek az egyes választók szemüvegén keresztül mutatták be Eisenhowert, például a farmereknek, a féhérgallérosoknak, a családoknak. Az eisenhoweri éveket az „unalmas ötvenes évek” minősítéssel lehetne leírni: a *New Deal* eredményeire alapozva nőtt a gazdaság teljesítménye és erősödött a középosztály. Különösen a fehér középosztálybeli családok élvezhették a kenyérkereső férj fizetéséből megvásárolt saját otthont, autót, hűtőszekrényt és más konyhai felszereléseket, televíziót stb., miközben a feleségek otthon maradtak, gyereket neveltek és vezették a háztartást. Ugyanakkor jótékony lepel fedte a faji megkülönböztetést, ami egyre jobban feszítette az amerikai társadalmat.

A rabszolgaság eltörlése után különösen az egykori konföderációs államokban létezett valamilyen szintű szegregáció a fehérek és a feketék között. Ez jelenthetett elkülönített iskolákat, szórakozóhelyeket, de akár buszvárókat, nyilvános illemhelyeket, ivókutakat is. Az 1950-es és 1960-as évekre fekete

⁸ Ennek az egyik hosszú távú eredménye, hogy a demokraták szinte zavartalanul birtokolták a Képviselőházat 1933 és 1994 között, de a Szenátusban is sokkal többet voltak többségben, mint kisebbségben. Az elnöki széket pedig csak 8 évre veszítették el 1968-ig.

polgárjogi mozgalmak jöttek létre, amelyek az alkotmányra és kiegészítéseire hivatkozva teljes egyenjogúságot követeltek, amire egyedül a szövetségi kormányzat nyújthatott megoldást. A *New Deal* koalícióban levő afroamerikai szavazók a Demokrata Párttól várták volna a megoldást. John F. Kennedy 1960-as megválasztásával megcsillant a remény, azonban a kubai rakétaválság idején, a hidegháború „legforróbb napjaiban” nem volt esély arra, hogy az elnök belpolitikai ügyekkel foglalkozzon, ami egyébként is azzal a veszéllyel járt, hogy elhidegülnek a párttól a dixie demokraták. A végső elhatározásra utódja szánta el magát, Lyndon B. Johnson, aki Kennedy meggyilkolása után ült az elnöki székbe. Egyebek mellett új polgárjogi és választási törvényt erőltetett át a Kongresszuson – ezek egyik eleme, hogy a szegregációt alkalmazó tagállamok elesnek a szövetségi támogatástól. A politikai következménye az volt, hogy a Demokrata Párt valóban elveszítette az „ösi” támogatói bázisát, a déli fehér szavazókat.

Felismerve a történelmi lehetőséget Richard Nixon kampánystratégiái a déli szavazatok megszerzésére fordították energiáikat az 1968-as elnökválasztásokon. A *déli stratégiának* nevezett fordulat azzal is járt, hogy Nixon és követői kettős nyelvezetet használtak. Északon a gazdasági konzervativizmus szólamaait lehetett kihallani, míg délen a társadalmi konzervativizmusét. Maga Nixon pedig az antikommunizmust mint összekötő kapcsot erősítette, illetve a szociális konzervatívok csendes többségére apellált, szembeállítva ezzel magát a hippy kultúrával és a vietnámi háború ellen tiltakozó mozgalmakkal. A GOP mellett létező konzervatív mozgalom azonban nem tartotta eléggé konzervatívnak Nixont, mert elnökként többet foglalkozott a külpolitikával, mint a belpolitikával. Keveset tett például azért, hogy letörje az egyre erősödő inflációt, ehelyett bővítette valamelyest az egészségügyi ellátás szövetségi támogatását.

Az 1973-as olajválság végképp felpörgette az inflációt, munkahelyek kerültek veszélybe, az egy kenyérkeresős családmódot felváltotta a kétkeresős modell. A már korábban megtépázott *New Deal* koalíció végérvényesen felbomlott, a déli stratégia pedig működni látszott. Ezzel lehetővé vált, hogy a konzervatív mozgalom igazi konzervatív jelöltet állítson, aki végképp átszabhatja a Republikánus Párt arculatát. Ez a jelölt Ronald Reagan lett, aki már nem kötéltańcolt a különféle oldalak között, hanem az infláció letörése és a gazdasági hanyatlás megállítása érdekében neoliberais gazdaságpolitikať és neokonzervatív társadalompolitikať valósított meg, megteremtve a modern amerikai konzervativizmust és elindítva az amerikai pártrendszerek hatodik korszakát. A *Reaganism* vagy *Reaganomics*

néven ismert gazdasági fordulat értelmében a szövetségi államnak egyetlen feladata a kínálati oldal támogatása. A „lecsorgó gazdaságpolitika”, vagy ahogyan az ellenfelei nevezték, a „vudu-gazdaságpolitika” lényege, hogy a leggazdagabbak és a nagyvállalatok adócsökkentése több befektetést fog ösztönözni, amelynek kedvező hatásai megjelennek majd a dolgozói, azaz a keresleti oldalon is. Ezért nem állami költsékezésre van szükség, hanem annak radikális csökkentésére, mivel az adóbevételek is csökkennek. Igaz, a bevételek újra növekednek majd, amikor az új adópolitika elkezd „lecsorogni”. A republikánusok a szavazók széles körét tudták megszólítani: a választók koalíciójába belefértek a tagállamok függetlenségének és az individualizmusnak a hívei, azaz tipikusan a déli fehérek, a vidéken élők, a nagyvárosi tehetősök. A szavazóbázis epicentruma véglegesen az egykori Dixie-államokba került át.

A neoliberais gazdaságpolitika a demokratákat is arra kényszerítette, hogy vizsgálják felül a korábbi *New Deal*-politikát. A republikánusok jobbratolódásával tér nyílt előttük, hogy a városi kékgalléros és az afroamerikai szavazók mellett a külvárosiak szavazatát is elnyerjék. Bill Clinton ötvözte a neoliberális gazdaságpolitikát a kulturális liberalizmussal és nosztalgiával a Roosevelt-, valamint Kennedy-évek vonatkozásában, amivel képes volt megszólítani a jobbratolódott választókat 1992-ben. Elnöksége idején magasabb adószinteket vezettek be a gazdagok jövedelmeire szövetségi szinten, valamint a szociális igazságosság és a pozitív diszkrimináció elve mentén avatkoztak be a belpolitikába. Clinton politikáját gyakran harmadik utas politikaként jellemezték, amelynek a lényege az volt, hogy távol állt a roosevelti gazdaságpolitikától, de a társadalompolitika oldaláról mégis hasonlított arra. Az afroamerikai közösség az első fekete elnökként hivatkozott rá. Ha Clintonnak nem is voltak afroamerikai felmenői, a társadalompolitikája lehetővé tette a már valóban első fekete elnök megválasztását 2008-ban, amelyhez az internetes közösségi platformok is hozzájárultak. Barack Obama az országos ismertséget a YouTube platformon vírusszerűen terjedő videóknak köszönhetően szerezte meg. Elnökségének nyolc éve alatt – a 2008-as globális gazdasági-pénzügyi válságban meggyengült bankok állami forrásokból történő megsegítése mellett – nagyobb hangsúlyt kaptak a pozitív diszkrimináció különféle formái. Ez utóbbinak egyik jellemző és nagy vitákat kiváltó intézkedése az „Obamacare” (*Affordable Care Act*) volt, amely szegények millióinak nyújt szövetségi egészségügyi ellátást. A túlzónak vélt érzékenység és az államháztartás dollárbilliárdokat elérő hiánya miatt megjelentek a hagyományos értékeket szélsőségesen védő – főleg fehérek által működtetett – mozgalmak,

amelyek a GOP-ban találtak otthonra, amivel ultrakonzervatív irányba tolódott a párt szavazóbázisa.⁹

Mint azt korábban jeleztük, egyes vélemények szerint az Obama utáni időszak már a hetedik pártrendszer korszakának nyitánya. Donald Trump reagáni szólamokat idéző 2016-os kampányával és megválasztásával tovább erősödtek a jobboldali ideológiák a Republikánus Párton belül, gyakran váltogatva a konzervativizmust, a szociális konzervativizmust és a gazdasági libertarianizmust. Politikájuk középpontjában a család és a hagyományos értékek állnak. A gazdasági életben a szabadpiac hívei, nem támogatják az állami beavatkozásokat a piaci folyamatokba. Ezzel szemben a Demokrata Párt liberális, progresszív értékek mellett teszi le a voksát, hisznek az üzleti élet szabályozását szolgáló erős szövetségi kormányzatban. Az általuk hangsúlyozott egyik legfontosabb érték a társadalmi felelősségvállalás. A két oldal folyamatos identitásharcban áll egymással a választókért, amely megfertőzte más országok politikáját is.¹⁰ Mindkét pártban megjelentek a szélsőséges nézeteket valló politikusok és platformok, ami nem új jelenség ugyan, de feltűnő, hogy ezúttal a választók között is merev frontvonalak alakulnak ki a szociáldemokrata-progresszív pólustól az ultrakonzervatívig.

A választók

Ahogy az eddigiekből is kitűnik, az amerikai társadalom – kevés kivételtől eltekintve – mindig is kétpártrendszerben élt. Gondolhatnánk, hogy megszokta a helyzetet – mint a pártpolitika egyik adottságát, amely a köztársaság korai éveiben alakult ki, mára pedig már hagyománnyá vált. A valóságban viszont nem egészen ez a helyzet. A Pew Research Center közvélemény-kutató intézet időről időre megméri a választói attitűdöket a kétpártrendszerrel kapcsolatban is. Az egyik ilyen kutatás arra jutott, hogy növekszik a két párt választói közötti szakadék, azaz polarizálódik a társadalom, ezzel együtt nő a két párttal elégedetlenek tábora.¹¹

A polarizáció jelei abban látszódnak, hogy a hetedik pártrendszer kezdete óta mindkét választói tábor elkötelezett szavazói körében növekszik azoknak

⁹ Az ötödik és hatodik pártrendszerről lásd bővebben: MAISEL 2016.

¹⁰ Lásd: STUMPF – SZABÓ PALÓCZ 2019: 321–324.

¹¹ Pew Research Center 2022.

a száma, akik a másik tábor választóit szűk látókörűnek, becstelennek, erkölcstelennek, lustának és kevésbé bölcsnek tartják. Amíg például a „szűk látókörű” vélemény a republikánusokról a 2016-os 70 százalékról 2022-re 83 százalékra növekedett, addig a demokrata szavazókról ugyanez a szám 52 százalékról 69 százalékra emelkedett. A lusta jelző a republikánus szavazókról viszonylag alacsony szinten mozog, 26 százalék, de a demokratákról a GOP-szavazók 62 százaléka mondja ugyanezt. Mindkét párt elkötelezett támogatóinak 90 százalék körüli aránya mondja azt, hogy kritikusan vagy rendkívül kritikusan tekint a másik pártra. Az eggyel külsőbb körben, a valamelyik párttal rokonszenvező, de nem elkötelezett bizonytalan szavazók másfajta tendenciát mutatnak. A republikánusokhoz húzó szavazók egyre kevésbé elégedetlenek a párt vezetőivel (52 százalékról 39 százalékra csökkent). A demokratákkal szimpatizáló bizonytalanok körében viszont nő az elégedetlenség a pártvezetéssel szemben (28 százalékról 40 százalékra emelkedett).

Egy harmadik párt igényét 10-ből közel 4 amerikai választó fogalmazta meg ugyanebben a kutatásban. A fiatal felnőttek (48 százalék), a 30 és 49 év közöttiek (46 százalék) és a legalább főiskolai végzettséggel rendelkezők (43 százalék) azok, akik szívesen választanának kettőnél több párt közül. Az erős polarizáció ellenére a harmadik pártra való igény oka az is, hogy a gyengébb pártkötődésűek valamivel több mint fele azt állítja, a két párt között nincs vagy alig található valami különbség. Ez a gondolat vezet át minket a harmadik pártokra.

További pártok és függetlenek napjainkban

A harmadik pártok és a független jelöltek jelentősége abban rejlik, hogy szavazatokat tudnak szerezni a két nagytól. Ennek leglátványosabb példája volt az 1992-es elnökválasztás, amikor Ross Perot milliárdos üzletember független jelöltként indult. Nem nyert egyetlen államban sem, de közel 20 millió szavazatot szerzett. Olyan szavazatokat, amelyek nagy többségben George H. W. Bushnál landoltak volna. Bush ezzel elveszítette a választást, így egy ciklus után kénytelen volt átadni a Fehér Házat Bill Clintonnak. A *first-past-the-post* választási szisztémában ennél többet nem nagyon tudnak tenni a „futottak még” típusú jelöltek.¹² Láthattuk, hogy a történelmi pártrendszerek során több harmadik

¹² BREWER–MAISEL 2020; SIFRY 2003.

párt is próbálkozott kisebb-nagyobb sikerrel. Az elnökválasztásokon 1892-ben a *Populista Párt*, 1912-ben és 1924-ben a *Progresszív Párt* (és koalíciós partnerei), 1948-ban az *Államjogi Demokratikus Párt* (a Dixiekraták), míg 1968-ban az *Amerikai Függetlenségi Párt* jelöltjei tudtak államokat nyerni. A független jelöltek olykor a szenátusi választásokkor tudnak sikereket elérni, de azt is úgy, hogy valamely párt előválasztásain indulnak, amelyeket megnyernek, majd a szenátorválasztást is megnyerik a másik párt jelöltje ellen.

Az egyes tagállamokban sok kis párt létezik a hagyományos ideológiai irányzatoktól az állam elszakadásáért küzdő szecesszionista pártokig.¹³ Ezek közül csak nagyon kevés az, amelyik több államban is képes hivatalosan megalapítani a pártot, és mindössze három olyan található, amelyik több mint tíz államban működhet. A háromból a legnagyobb az 1970-es években indult *Libertáriánus Párt*. A *laissez-faire* gazdaságpolitika mellett a végletekig elkötelezett a párt, amit a polgári szabadságjogokért való kiállással és a háborúellenességgel egészít ki. Rendszeresen tud jelölteket állítani az országos választásokon, és rendszeresen egy százalék körüli eredményt érnek el a jelöltjei. A legnagyobb sikereiket az állami törvényhozásokban tudták elérni, ahol egy-egy jelöltjük képviselői helyhez jutott (például Wyomingban), vagy éppen az egyik nagy párt soraiból ült át libertáriánusnak politikus (például New Hampshire-ben vagy Nebraskában).

Ennél kisebb párt az 1999-ben az Amerikai Adófizetők Pártjából *Alkotmánypárttá* átnevezett formáció, amely az alkotmány, a *Függetlenségi nyilatkozat*, a *Bill of Rights* és a Biblia szó szerinti értelmezését kívánja megvalósítani politikájában. Nagyjából százezer regisztrált szavazója van, és az országos választásokon jellemzően 0,1–0,5 százaléknyi eredményt ér el. A 2001-ben alakult *Egyesült Államok Zöld Pártja* a sokadik zöld pártalakulat, de létrejötté óta vezető szerepben van a zöldek között. Tagállami törvényhozásokban és városi tanácsokban is voltak már képviselői. Országos választásokon 1,1 százaléknál többet még nem ért el.

¹³ Ez utóbbiak közül az *Alaszkai Függetlenségi Párt* talán a legismertebb, amelynek céljából fakadóan nem érdeke országos párttá válni.

Összegzés

Az elmúlt több mint kétszáz évben az amerikai kétpártrendszer – hét fejlődési szakaszon keresztül – szüntelenül formálódott, és formálódik napjainkban is – ennek során a Demokrata és a Republikánus Párt többször cserélt politikai elképzelést és szavazóbázist. Ennek egyik oka, hogy a választók prioritásai változtak, de az egyes vezető személyiségek is sikerrel tudták átvinni a pártokon az elképzeléseiket az állam és a kormányzat működéséről. Felmerülhet a kérdés, hogy miért léteznek különféle irányzatok a pártokban, vagy miért léteznek harmadik pártok, ha igazán nem vagy alig tudnak beleszólni az ügyek folyásába. Erre az egyik legegyszerűbb magyarázat az, hogy a nagy pártok előválasztásain induló kisebb platformok jelöltjei vagy az elnökválasztáson induló harmadik párti jelöltek állami és/vagy országos figyelmet kapnak a médiában. A fősodortól eltérő nézeteket és ideológiákat is be tudnak mutatni, amivel utat törhetnek a jövőbeli párt-sikereknek. Emiatt érdemes figyelemmel követni a kisebb-nagyobb platformok jelöltjeit, hiszen ezek formálják az amerikai pártrendszert.

Felhasznált irodalom

- BREWER, Mark D. – MAISEL, L. Sandy (2020): *Parties and Elections in America: The Electoral Process*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- CHAMBERS, William Nisbet (1972): *The First Party System: Federalists and Republicans*. New York: Wiley.
- HERSHEY, Marjorie Randon szerk. (2014): *Guide to U.S. Political Parties*. Thousand Oaks: SAGE Reference – CQ Press.
- HERSHEY, Marjorie Randon (2015): *Party Politics in America*. Boston: Pearson.
- MAISEL, L. Sandy (2016): *American Political Parties and Elections: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Pew Research Center (2022): As Partisan Hostility Grows, Signs of Frustration With the Two-Party System: Nearly Half of Younger Adults Say They ‘Wish There Were More Parties to Choose From’. Online: www.pewresearch.org/politics/2022/08/09/as-partisan-hostility-grows-signs-of-frustration-with-the-two-party-system/
- SIFRY, Micah L. (2003): *Spoiling for a Fight: Third-Party Politics in America*. New York: Routledge.

- SILBEY, Joel H. (2010): American Political Parties: History, Voters, Critical Elections and Party Systems. In MAISEL, L. Sandy – BERRY, Jeffrey M. – EDWARDS, George C. (szerk.): *The Oxford Handbook of American Political Parties and Interest Groups*. New York: Oxford University Press, 97–120. Online: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199542628.003.0006>
- STUMPF Péter Bence – SZABÓ PALÓCZ Orsolya (2019): Identitáspolitika: Túlkapás, vagy a dolog maga? In SEBŐK Miklós – BÖCSKEI Balázs (szerk.): *Itt van Amerika*. Budapest: Athenaeum, 315–324.

Ajánlott irodalom

- BIBBY, John F. – MAISEL, L. Sandy (2003): *Two Parties—or More? The American Party System*. New York: Routledge.